

9-мавзу. Гулларни танлаб ўтқизиш

Режа:

1. Ўсимликларни баландлик бўйича танлаш
2. Ўсимликларни гуллар ёки барглари ранги бўйича танлаш
3. Гулзорлар барпо этиш
4. Тўғри бурчакни қуриш

У ёки бу шалқдаги гулли экинзорларни яратишда ўсимликларни тўғри танлашга катта аҳамият берилади. Бу масалани ҳал қилишда ўсимликларнинг биологик хусусиятлари ва агротехникасидан ташқари, бадиий дидга ҳам эга бўлиши керак.

Ўсимликларни баландлик бўйича танлаш. Агар клумба марказида ҳайкал ёки бошқа меъморий қурилма бўлмаса, у ҳолда марказда баланд кўримли ўсимлик (ага: ва, пальма ва бошқалар), марказдан узоқроққа эса бўйи пастроқ клумба четларига ундан ҳам кичикбўлган ўсимликлар экилади. Бундай жойлаштиришда ўсимликлар бир-бирини тўсмайди, ҳатто озгина дўнг клумбалар ҳам жуда манзарали кўринади.

Ўсимликларни гуллаш вақти бўйича танлаш. Бу масалани ечишда, эрта гуллайдиган ва гуллаш муддати давомий бўлган ўсимликларни ишлатишга интилиш керак. Ўсимлик ассортименти шундай бўлсинки, клумбалар, гулли экинзорлар ва бошқа шаклларда экилган ўсимликлар икки ҳафтадан сўнг гулласин. Турли вақтда гуллашга йўл қўймаслик керак (миксбордерлардан ташқари).

Ўсимликларни гуллар ёки барглари ранги бўйича танлаш. Тўрли хил ва нав ўсимликларида фақат гулларининг тусларигина эмас, балки барглариининг туси ҳам турличадир. Иил давомида баҳорда, ёзда ва кузда тусларининг ўзгаришини гапирмаса ҳам бўлади. Гул бирлигини шундай танлаш керак-ки, у жуда чиройли бўлсин.

Гулларни колер бўйича танлашда қуйидагиларга таяниш мумкин:

- 1) колерлар контрасти қонунига;
- 2) колерлар гармонияси қонунига;
- 3) нейтрал туслар аҳамияти.

Колерлар контрасти қонуни. Призмадан ўтган қуёш нури-қизил, олов ранг, сариқ, яшил, кўк, бинафша ранглари беради. Энг чиройли ранг бирликлари: қизил билан яшил, олов ранг билан кўк, сариқ билан бинафша ранглари. Бу колерлар контрасти қонунига мос келади. Шу билан бир вақтда, қизил, олов ранг ва сариқ ранглари энг актив, иссиқ дейилувчи колерлардир, бунда олов ранг энг иссиқ рангдир. У жуда чиройли ва ўзига диққатни жалб қилади, иссиқлик ҳиссини уйғотади. Яшил, кўк, бинафша ранглари пасив колерлар, совуқ ранглари, улардан кўк энг совуқ ранг ҳисобланади. Бу туслар гулзорга қатъийлик беради. Жуда қатъий контрастни юмшатиш учун айрим ҳолларда бу гуруҳлар орасига нейтрал тусли ўсимликлар экилади. Барча тўқ колерлар (тўқ-қизил, тўқ-кўк тўқ -бинафша) томошабинларга яқинроқ жойлаштирилади, чунки узоқдан яхши кўринмайди.

Колерлар гармонияси қонуни у ёки бу туснинг жадаллигини секин-аста

кўпайишини ёки камайишини билдиради. Шу қонунга бўйсунган ҳолда клумбаларда ёки бутун гулзорда ўсимликларни экишда ихтиёрий колерни, турли жадалликда қўллаш мумкин. Агар колернинг интенсивлиги клумба марказига қараб кўнайса, масалан, оч -пуштидан пуштига, оч-қизилга, унинг маркази оч қизил рангда бўлса, у ҳолда бу клумба нисбатан, четдан марказга қараб жадалликни пасайтирганга қараганда кўпроқ чиройли, ранг-баранг кўринади.

Нейтрал колерлар аҳамияти. Нейтрал туслар-оқ ва қора туслардир. Улар кўп ишлатилади. Лекин қора рангли ўсимликлар табиатда мавжуд эмас (виола, колеус деярли қора рангга эга), оқ рангли ўсимликлар эса жуда кўп. Оқ ва бошқа оч туслар узоқдаи яхши кўринади, улар қоида бўйича .жуда чиройли. Оқ ранг колерлар диссонансини текислайди, дисгармонияни йўқотади. Қизил ва бинафша ранглارнинг бирлиги мавжуд бўлса, улар оғир қабул қилинади, қўгюл кўринади, оқ билан тўлдирилса, у ҳолда бу birlik сезиларли юмшайди. Оқ ранг кескин фарқни ёки тусни бир текис юмшатади, қора ранг эса туснинг ёрқинлигини кучайтиради.

Газон французча сўз бўлиб, майсазор маъносини англатади. Майсазор бу ўт билан қопланган, табиий ёки сунъий равишда яратилган майдондир. Манзарали боғдорчиликда бу табиий ёки сунъий равишда яратилган , ўтсимон майдон кўкаламзорлаштириш учун ҳам, спорт майдончалари ва бошқа мақсадларда ҳам ишлатилади.

Яшил майдонлар бунёд этишда (яшиллик қурилишда) майсазорларга катта эътибор берилади. Майсазорч лар икки гуруҳга ажратилади:

- а) манзарали майсазорлар;
- б) махсус майсазорлар.

Манзарали майсазорлар ўз ўрнида қуйидагиларга бўлинади: партерли, ўтлоқ кўриниши (боғ ва ўрмонбоғдорчилигид'а), кўп йиллик чиройли гулловчи ва мавритания (бир йилликлар, хилма-хил гулловчилар).

Махсус майсазорлар-булар спорт (футбол ва бошқалар), аэродром, магистралларда транспорт ва пиёдалар ҳаракатини ажратувчи (тартибга солувчи), йўл четларидаги чизиқларни мустаҳкамловчи майсазорлардир.

Партерли майсазорлар боғнинг марказий қисмида ва гулзоршиг асосини ташкил қилувчи бошқа майдонларда жойлашади. Бу майсазорларга жуда катта талаблар қўйилади: улар .айниқса, юқори сифатли, серяпроқ, туси бўйича, бир хил, текис, майсаси зич, пастак бўлиши керак. Партерли майсазорлар кичик майдонни эгаллайди. Қоида бўйича уларга майда нозик баргли, барглари асосан тупнинг пастки қисмида жойлашган ва кесиладиган сўнг тез ўсувчи бошоқли ўтлар экилади.

Ўтлоқ кўринишидаги майсазорлар кенгроқ майдонни эгаллайди, чунки уларни манзарали ва бошқа боғ ҳамда ўрмон боғдорчилигининг очиқ жойларида ишлатилади.

Кўп йиллик чиройли гулловчи майсазорлар майсазор фониди гуруҳ-гуруҳ бўлиб жойлашган, чиройли гулловчи кўп йиллик ўсимликлардан ташкил топади.

Мавритания ёки хилма-хил гулловчи майсазорлар кўпгина гулловчи

бир йиллик ўсимликларни бошоқли ўтлар билан аралашмасидан ташкил топганлиги билан аҳамиятлидир. Мавритания майсазорлари учун асосан бир йиллик ўсимликлар, жуда кам ҳолларда экилган йили гулловчи кўп йиллик ўсимликлар ишлатилади.

Яхши партерли майсазорни яратиш жуда катта эътибор ва меҳнатни талаб қилади. Олдин майсазор учун майдон тайёрланади. Барча қурилш ахлатларини олиб ташланади, шундан сўнг тупроқнинг ўсимлик учун зарур қатлами мавжудлиги ва унинг миқдори текширилади. Партерли майсазорлар учун яхши ўғитланган енгил қумоқ ёки қора тупроқни ишлатган афзалдир. Партерли майсазорларни яратишда ўсимликлар учун зарурий қатлам қалинлиги 15-20 см. дан кам бўлмаслиги керак. Тупроқнинг механик таркибига кўра қум ёки лой кўшиш мумкин.

Ўсимлик учун зарур қатламни солмасдан олдин, тупроқ 12-15 см. чуқурликда кавланади. Шундай қилиб, етарли даражада қайта ишланган қалин қатлам ҳосил бўлади. У албатта текисланади, ўғит солинади ва яна кавланади. Қузда секин таъсир қилувчи шаклдаги яъни кам эрувчи, 1 гектарга 80-150 кг азот, фосфор ва калийнинг таъсир қилувчи моддалари ҳисобидан минерал ўғитлар солинади. Баҳорда ҳам худди шу миқдордаги тез таъсир қилувчи ўғитлардан фойдаланилади.

Агар тупроқ қайта ишлашга тайёр бўлса, борона қилинади, сўнгра яна кавланади ва яхшилаб текисланади. Майсазор майдонини режалаштиришда марказдан четга қараб, радиус узунасининг ҳар бир ўлчанган метридан 3-5 см. га пасайтирилади. Агар уруғни баҳорда сепиш режалаштирилган бўлса, у ҳолда қайта ишланган тупроқни зичлашиши учун 2-4 ҳафта қолдирилади.

Майсазорлар учун кўйинча бошоқли ўтлар, кам ҳолларда эса ловия ўтлар ишлатилади. Майсазор ўтлари айниқса, пастки қисмида кўн баргли пояга эга бўлиши, яхши чим ҳолис қилиши, ўрилгандан сўнг тез ўсиши, пайҳон қилинишга, ивишга, моғорлашга, қурғоқчиликка чидамли ва манзарали бўлиши керак.

Барча бошоқли ўтларни уч гуруҳга бўлиш мумкин:

а) пастки; б) юқориги; в) ўртача.

Пастки бошоқлиларга ўтлоқ мятнигн, қизил овсяница, оқ ва оддий полевица, яйлов райграсси кира-' ди. Пастки бошоқлилар кўпинча партерли майсазорлар учун ишлатилади.

Юқориги бошоқлилар асосан ўтлоқ тиидаги майсазорларда ишлатилади йиғма ёжа, костер безостий; житняк, ўтлоқ овсяницаси, чирмашувчи нирей ва бошқалар. Уртача бошоқлиларга тимофеевка, лисохвост ва бошқалар киради.

Бошоқли ўтлардан ташқари, майсазор аралашмасига 7 фоиз ловия ўсимликларини кўшиш мақсадга мувофиқдир. Ловия ўсимликларидан кўпинча оқ клевер ишлатилади. Айрим ҳолларда бошқа ўсимликлар ҳам кўшилади.

Боғ сахнидаги майсазорлар учун ўрта минтақа шароитида ўтлоқ мятлики, оқ полевица, қизил ва ўтлоқ овсяницаси, яйлов ва бир йиллик райграсс ишлатилади. Охиргиси экилгандан сўнс тез ривожланиши, биринчи йилнинг ўзида яхши майса ҳосил қилиши билан ажралиб туради. Унинг камчилиги

шундаки, у узок яшай олмайди, курғоқчиликка ҳам, совуққа ҳам чидамсиз. Иссикроқ, етарли намлик бўлган жойларда ишлатилади.

Утлоқ майсазорга 3-5 тур бошоқлилар экинлади. Костер безостий, йиғма ежа, полевица, ўтлоқ овсяница, чирмашувчи пирей ва нозик пирей, гребенник, зитняк, лисохвост, тимофеевка ишлатилади. Қоида бўйича, озгина оқ клевер, лядвенц ва бошқа ўтлар, кўпинча кўп йилликлар кўшилади. Утлоқ майсазорлар кўпинча маҳаллий шароитларга кўникиб кетган ёввойи ҳолда ўсувчи айрим бошқа турлардан ҳосил бўлади.

Мавритания майсазорлари ингичка пояли кўп йиллик ўтлардан ва чиройли гулловчи ўсимликлардан ташкил топади. УЛ"ар ўзида чиройли гулловчи ўтлоқчаларни акс эттиради, булар бутун ёз давомида манзарали бўладилар. Уларнинг асосий фони баланд бўлмаган ўтлардан яйлов райграси ва бир йиллик райграсдан ҳрсил қилинади. Булардан ташқари, ўтлоқ мятлики, оқ ва оддий полевица, гребенник бир хил миқдорда экилади. Аралашма тайёрлашда, 1 қисм бошоқли ўтлар уруғи ва 2 қисм гулловчи ўсимликлар уруғи ишлатилади. Гул аралашмасига 10-15 тур бир йилликларни кўшиш мумкин. 10 м². ерга 150 г. уруғ аралашмаси ҳисобидан экилади. Гулловчи ўсимликларнинг навлари баланд бўлмаган, бўйи 30-40 см. дан ошмаган бир йилликлардан, яъни смолевка, қизил ва зангори зиғир, бир йиллик кўкнори, василек, кларкия, бир йиллик дельфиниум, хитой чиннигули, эшшольция, гипсофилла, иберис, нигелла, календула, бир йиллик хризантема, льянка ва бошқалардан ташкил топади.

Чиройли ва хилма-хил гулловчи кўп йиллик майсазор пролески, подснежник, мускари, лола, наргис, водобсор; кўнғирокгул, шарқ кўкнориси, ромашка, маргаритка ва бошқа ўтлардан, ўтсимон гулловчи ҳамда манзарали қишга чидамли кўп йиллик ўсимликлардан ҳосил қилинади. Майсазорлар баҳорда (лалми донли экинларни экиш вақтида), эрта кузда (қишки донли экинларни экиш вақтида) ва айрим ҳолларда кеч кузда октябрнинг охири, ноябрнинг бошларида кўчатлар кейинги йилнинг баҳорида униб чиқишини мўлжаллаб экилади. Суғориш имконияти бўлган шаҳар ва бошқа аҳоли пунктларида уруғларни ёзда ҳам сепиш мумкин.

Бошоқли ўтлар уруғининг катталиги турличадир. Энг майда уруғлар: оддий полевица уруғларининг 1 кг. да 7 млн. тага яқин, тимофеевқада 2 млн. тагача, райграс, костер безостийда 400-600 мингтача бўлади. Шунинг учун уруғни экиш меъёри мавжуд эмас. Оқ полевица 1 м² га 1 г., мятник 2,5-3 г., костер, райграсни 6-8 г. ҳисобида экиш тавсия қилинади. Лекин уруғнинг хўжаликка яроқлилиги ва дала унумдорлигини ҳисобга олган ҳолда, 1 м² га йирик уруғли ўтлар 40 дан 50 г. гача, ўрта уруғли 20-30 ва майда уруғли 5-10 г. ҳисобида экилади. Шундай қилиб, майсазор ўтларининг озикланиш майдони бир ўсимлик учун жуда кичик 1 дан 3-4 см² гача белгиланади.

Боғ саҳнидаги майсазорда қуюқ ўтларни ташкил қилиш учун уруғ экишнинг катта миқдорлари зарур бўлади. Шунинг учун, уларнинг миқдорини 8-жадвалда кўрсатилгандек 10-30 фоизга оширилади (боғдаги майсазорлар учун). Утлоқ туридаги ва катта майдонларда махсус майсазорлар кам ҳаражат талаб қилинади ва улар учун 3-4 тур ўтлар аралашмаси ишлатилади. Агар ўтлар

аралашмасида 25-35 фоиз илдизпояли, 50-65 фоиз юмшоқ туплилар ва 10-20 фоиз қаттиқ туплилар мавжуд бўлса, у ҳолда майсазор юқори сифатли ҳисобланади. Илдизпояли-ўтларнинг миқдори (фоизи) енгил ва кам озуқали тупроқларда 40-50 фоизгача, соя жойларда 70-80 фоизгача, қияликларда эса 60-70 фоизгача кўпайтирилади.

Берилган уруғни экишнинг бу меъёри максималдир, лекин маҳаллий шароитларга, яъни тупоқнинг унумдорлиги ва намлиги, уруғларни униб чиқиши ва ҳоказоларга кўра экишнинг намунали миқдори аниқланиш ҳамда муайян томонга 25 фоизгача ўзгартирилиши мумкин. Утлар аралашмасидаги уруғни экиш миқдори берилган ўт турининг уруғ экиш меъёри унинг аралашмасидаги фоизига кўпайтирилади ва 100 га бўлиниб ҳосил қилинади. Ҳар бир ўт турининг олинган натижалари йиғилади ва бутун аралашманинг уруғ экиш меъёри (1 гектарга кг. ҳисобида) белгиланади. Утлар иви танлангандан сўнг, майсазор майдони аниқланади ва керакли уруғлар миқдори ҳисобланилади. Сўнгра мавритания майсазорлари учун гулли ўсимликлар нави таиланади ва аралашмадаги уларнинг муносабати аниқланади ҳамда ҳар бир тур гулли ўсимлик миқдори граммларда ҳисобланади.

Чиройли гулловчи майсазорларда кўп йиллик ўсимликларни клумбалар, рабаткалар ва ҳоказоларга тавсия қилинган масофаларда экилади. Утлар отли ва тракторли сеялкаларда, кичикроқ майсазорларга эса қўлда эки Турли майсазорларда ўтлар аралашмасидаги ҳар бир тур ўтнинг фоизли таркибни леди. Экишдан олдин майдонга 1,5-2 м. кенгликдаги чизықларда, икки ўзаро перпендикуляр йўналишларда эса ариқлар олинади. Перпендикуляр йўналишларда экиш уруғни майдон бўйича бир текис ва тўғри тақсимлаш имконини беради. Майсазорнинг четларига зичроқ экилади. Уруғ шамол эсмаганда экилса, у майдонга бир текис тақсимланади.

Уруғни сеялка билан экишда сошниклар чуқурроқ қилиб ўрнатилади. Қўлда уруғ экилгандан сўнг, уруғни хаскаш ёрдамида 0,5-1 см. га тупроқ билан кўмилади. Чуқурроқ қилиб кўмиш мумкин эмас, чунки ўтларнинг уруғи жуда майдадир. Уруғ сепилгандан сўнг майдоннинг устки қисми босиб чиқилади. Бу тупроқ остидаги сувларнинг уруғ жойлашган юқори қатламга кўтарилишини таъминлайди, чунки уруғларининг униши учун катта миқдорда намлик зарурдир.

Турли катталиқдаги уруғни экишда уларни аралаштирмасдан, алоҳида сепиш керак. Мавритания майсазорида ҳам худди шундай экилади. Бир йўналишда ўтлар, перпендикуляр йўналишда эса гул ўсимликларининг уруғи экилади. Қуруқ ҳамда ивигилган уруғни экиш мумкин. Езда яхшиси ивигилган уруғ экилган маъқул. Бу ҳолда экин майдонлари кўчатлар ҳосил бўлгунча ҳар куни суғориладй ва сўнгра камайтириб борилади. Ивигилган уруғ экилганда кўчатлар тез ва тўлиқ униб чиқади. Уз вақтида баҳорги экишда тупроқ етарли нам бўлади ва бошоқли ўтлар уруғи тезроқ униб чнқади. Қуруқ ҳавода кўчатларни кунига 1-2 марта суғориш керак. Қичик майдонлар лейка билан, катта майсазорлар эса пурковчи шланка билан суғорилади. Ут майсалари униб чиққандан сўнг суғориш бирмунча камайтирилади. Кўчатлар экилганидан сўнг 7-10 кундан кейин кўкаради. Майсазорларни парваришлаш.

Майсазорлар сифати уларнинг парваришига боғлиқ. Эрта баҳорда, қорлар эрий бошлаши биланок, майса/ зорлар атрофига, улар устидан юрилмаслиги ва ўтлар босилмаслиги учун, вақтинча штакетник ёки 50-60 см. баландликда тўсиқлар ўрнатилади.

Тупроқ куриб, қайта ишлашга қулай бўлганда, майсазорларни хаскаш билан, катта майдонларни эса борона билан тозалаш керак. Бу ишнинг мақсади узок қиш даврида йиғилиб қолган ахлатларни олиш ва қотиб қолган тупроқ қағламини юмшатишдир. Шу вақтда майсазорнинг кемтик жойлари аниқланади, сўнгра қай*а экишга ёки ажриқлашга, яъни майсазорни таъмирлашга киришилади. Агар майсазор бир жинсли бўл' маса, тупроғини текислаш учун мотижка билан юмшатилади ва бутун майсазорга экилган ўтлар уруғи хаскаш билан кўмиб чиқилади. Янги кўчатлар эски жойдаги ўтлардан фарқ қилади, шунинг учун ажриқлаш қўлланнади. Ташқарида, захирадаги майдончада махсус ажриқ учун ўтлар экилади. У катта майдонда от ' таянчи билан, кичикроқ майдонда эса қўлда кесилади.

Ажриқ (чим)лар одатда 7 дан 10 см.гача қалинликда, кенглиги 30-40 см., узунлиги 40-60 см. қилиб кесиладч. Майсазор тупроғи тайёрланган чим қалинлигида чуқур қилиб олинади. Урнатилган чимларни босиб, ёғоч шпилкалар билан маҳкамланади. Уланган жоиларига тупроқ сепиб, ўт экилади.

Майсазор парваришининг кейинги босқичи кесиш ёки ўришдир. Уни одатда майсазор ўроқлари (косилкалари) билан кесилади. Боғ саҳнидаги майсазорлар айниқса, нам билан етарли таъминланганлик шароитлапида ҳар 6-16 кунда кесиб турилади. Шундай қилиб, бутун вегетация даврида 10-12 марта кесилади. Урилгандан сўнг ўтларнинг баландлиги 6 см. дан ошмаслиги керак. Утлоқ туридаги майсазорлар ойда бир марта, яъни йилда 2-4 марта ўрилади. Урмон боғларидаги майсазорлар ёзда 1-2 марта ўрилади. Урилган ўтлар 1-2 кун мобайнида йиғиб олинади.

Утлар кесиб олиниши билан майсазор кўринишини бузувчи _бир йиллик ёввойи ўтлар йўқотилади. Кўп йиллик ёввойи ўтлар репейник, осот, одуванчик, подорожник, куриное просолар майсазорлар учун жуда зарарлидирлар. Улар барглари билан майсазор ўтларини ёпиб, зарар етказилади. Шунинг учун айрим ҳолларда ёзда 4-5 мартагача қўлда юлиб ташлашга тўғри келади. Агар ёввойи ўтлар жуда кўп бўлса, бутун майсазор ёки унинг алоҳида жойлари кавланиб, 'қайтадан ўт экилади. Мавритания ва кўп йиллик хилмахил гулловчи майсазорларда сўлиган гулбарг ва гулларни узлуксиз кесиб турш керак. Кўп йиллик майсазорларда бошоқли ўтлар ёз мобайнида 1-2 марта ўрилади. Майсазор парваришининг муҳим шарти мунтазам суғоришдир.

Майсазор бошоқлиларига, яъни озиқ майдони кичик бўлган ва узлуксиз кесиб туриладиганлар учун катта миқдордаги озиқ моддалари зарур. Экилган майсазорга ҳар гектарига 300 кг. азотли ва фосфорли, 150-250 кг. калийли ўғит солинади. Уғитлар ёз давомида ўтлар урилганидан сўнг 3-4 марта солиниб кейин суғорилади. Утлар кузги юзаки компост кўринишидаги органик ўғитларга жуда таъсирчандир. Уғит 0,2-2 см. қалинликда солинади ва хаскаш билан текисланади.

Ёз охирида ўриш тўхтатилади, чунки ўтлар келгуси қишга кучга тўлиши

керак. Баҳорда майсазор четлари текисланади. Катта майдонларда бу иш дискли пичоқ билан, йўл олдидаги чимни четидан кесиб амалга оширилади, кичикроқ майсазорларда эса шнур ва ўткир белкурак билан бажарилади.

Гулзорлар барпо этиш. Гулли экинзорлар (клумбалар, рабаткалар ва ҳ.к.) контурларини ўтказгандан кейин апрел ойи охири, май ойи бошларида, майдонларда тупроқни тайёрлашга киришилади. Аввал ўғит 1 гектарга 40-60 т. органик ўғит, 90-120 кг. фосфор ва 75-90 кг. калий солинади. Шундан сўнг, клумба ва гулзорнинг бошқа элементлари чегарасидан чиқмай, тупроқ 18-25 см. чуқурликда кавланади, Кавлашда ёввойи ўсимликлар ва уларнинг илдизлари, тошлар ва бошқа ахлатлар олиб ташланади. У ёки бу жой ўзлаштириляётганда. тупроқнинг юза қатламини яхшилаш учун 2 қисм ажриқли, 1 қисм чириндили ва 1 қисм баргли тупроқлардан ташкил топган махсус тайёрланган боғ тупроғи келтирилади. У бир текисда солинади ва шу жой яна бир марта кавланиб текисланади. Тупроқчўкиши билан, икки ҳафтадан кейин, у қайта текисланиб, клумба ва бошқа гул расми шакллари чизилади. Экинш учун гул кўчатларини биологик хусусиятларига кўра, январ, феврал, март ёки апрел ойларидан тайёрлаш бошланади. Экинш муддатигача яъни совуқлар тугаши билан кўчат тайёр бўлиши керак. Бу даврда иссиқсевар ўсимликларни экиншга киришилади. Совуққа чидамли ўсимликлар эса эртароқ экилади. Баҳорги совуқларда ўсимликларнинг усти ёпилади.

Расмларни натурага ўтказишда, ўсимликларни экмасдан аввал, кўпинча клумбалар, рабаткалар ва ҳоказоларнинг қайтарилиувчи таркибий қисмлари учун, олдиндан тайёрланган андозалар ишлатилади, улар махсус мосламалар ёрдамида майдонларга белги қўйиш билан амалга оширилади. Уларни одатда қишда, фанер, картон, тунука ва ҳоказоларни ишлатиб тайёрланади. Расм андозага кенглиги 2 см. узунлиги 5-10 см. бўлган чизиқлар (пунктир) чизилади ва шулар бўйича кесимлар (тецциклар) ҳосил қилинади. Андозани тайёр майдонга қўйиб, устидан майдаланган ғишт, қум ёки бошқа сочилувчан оч рангдаги аралашма сепилади. Қум ва бошқа материаллар кесимлар (тешиклар)дан ўтиб, андозани олгандан сўнг ерда аниқ шаклли расм қолади.

Экиншда ўсимликларнинг озикланиш майдонини тўғри аниқлаш жуда муҳимдир. Ўсимликлар экилганидан сўнг албатта, суғорилади. Гулзорнинг кейинги парвариши суғориш, ёввойи ўтлардан тозалаш, тупроқни юмшатиш, озиклантиришдан иборат бўлади. Гулзорларни натурага ўтказиш лойиҳаларни қоғоздан томорқага ўтказқшдан иборатдир. Гулзорларни ташкил қилиш учун куйидаги асбоблар зарур ўраладиган ўлчов тасмаси (рулетка), юкларни узатувчи машина тирсақлар, 2 м. гача бўлган ёғоч циркул, учи темир бўлган чўп, 0,25 дан 0,5 м. гача бўлган қозикчалар, арқон, сим. „

Қуришни режалаштириш гулзорларнинг таркибии қисмларини кўкаламзорлаштириш объектига ёки шу Томорқани лимйтловчи чегараларга боғлаш билан бошланади. Масофаларни ўлчаб бўлгандан сўнг, йўлаклар, рабаткалар ва ҳоказоларнинг боши бўлган биринчи тўғри чизиқ ўтказилади. Ишни енгиллаштириш учун, айрим ҳолларда турли рангдаги қозикчалар ишлатилади (йўлаклар учун бир рангда, клумбалар, рабаткалар учун бошқа рангда). Шундан сўнг, йўлаклар коитури белгиланади, унинг эни учи темирли

чўп билан ёки кенглиги ва чуқурлиги 4-5 см. бўлган ариқча билан белгиланади. Айрим ҳолларда чизиклар оҳак, мел ва бошқалар билан белгиланади. Сўнгра режага кўра, перпендикуляр чизик тортилади, уларнинг узунлиги аниқланади, клумбалар, миксбордерлар белгиланади, алоҳида экинлар экилади, кичик архитектура шакли аниқланади ва режа бўйича бошқа барча ишлар бажарилади.

Амалиётда ерда қуйидаги линия ва шаклларни белгилаш ҳамда чизиш керак.

Тўғри бурчакни қуриш

1. 3, 4 ва 5 м. узунликдаги учта арқон бўлаги кесиб олинади. Агар бу арқонлардан учбурчак ясалса, 5 м. ли томон қаршисидаги бурчак тўғри бурчак бўлади.

2. Тўғри чизикда тенг масофаларда (1, 5, 3 ёки 5 м.) кейинги перпендикулярдан белгилар олдирилади. Кесишиш нуқтасига арқонли қозикча ёки циркул қўйилади ва кейинги перпендикулярдан битта қозикчагача бўлган масофа 1,5 барабар катта радиус билан биринчи ва иккинчи нуқталарда ёйлар чизилади. Кесишиш жопидан ўтган чизик бошланғич белгиланган тўғри чизикка нисбатан перпендикулярдир.

3. Айрим ҳолларда бурчаклар тирсаклар, юк узатувчи машиналар, андозалар бўйича ясалади.

Утмас ёки ўткир бурчакларни қуриш у ёки бу бурчак ҳосил қилувчи тўғри чизикларнинг кесишиш нуқтасидан шу тўғри чизикларда бир хил радиусда ёйлар чизилади. Тўғри чизиклар ва ёйлар кесишган нуқталардан, олдинги радиусдан 1,5 барабар катта радиусда бурчак ичига ёй чизилади. Уларнинг кесишиш нуқтасини бурчак маркази билан бирлаштирилади. Олинган чизик бурчакни тенг ярмига бўлади. Шунини ҳисобга олиш керак-ки, радиус айлана узунлигини 6 қисмга бўлади, яъни бу 60° , 30° , 15° , $7,5^\circ$ ва ҳоказо бурчакларга эга бўлиши мумкин. Тўғри бурчак бир неча марта тенг бўлақларга бўлинса, $67,5^\circ$, 45° , $22,5^\circ$, $11,25^\circ$ ва ҳоказо бурчаклар олинади.

Параллел тўғри чизиклар ўтказиш керакли йўналишда тўғри чизик ўтказилади. Унга ихтиёрий масофада иккита перпендикуляр чизилади. Параллеллар орасидаги режалаштирилган масофа шу перпендикулярларда белгиланади ва бу нуқталар арқонлар билан бирлаштирилади, бу параллел чизик бўлади.

Бурчакларга радиус қуриш. Ўткир ёки ўтмас бурчак ҳосил қилувчи икки тўғри чизикнинг кесишиш нуқтаси А дан бир хил радиусда тўғри чизикларда ёйлар чизилади. Радиус ва тўғри чизикларнинг кесишиш нуқталари Б дан бурчак ичига бирмунча катта радиусда ёйлар чизилади. Иккита радиусли ёйлар кесишган нуқта В ни тўғри чизикларнинг кесишиш нуқтаси А билан тўғри чизик орқали бирлаштирилади. Олинган АВ тўғри чизигида керакли радиусда бурчакларга айланалар чизилади.

Айлана чизиш. Перпендикуляр ўтказилиб, айлана маркази аниқланади. Шу жойга қозик қоқилади: Клуба диаметрига тенг арқоннинг бир учи қозикқабоғланади. Арқоннинг иккинчи бошига темирли ёғоч ўрнатилади. Арқон таранг тортилиб, қозик атрофида айлантирилади ва шу тариқа темир

учли ёғочда айлана ҳосил қилинади.

Овал чизиш. Перпендикуляр ўтказилади. Бунинг учун аввало марказ аниқланади, ундан овалнинг узунлиги ва кенглиги ўлчанади, сўнгра унинг келгусидаги шакл ва ўлчами билан боғлиқ бўлган фокуслар белгиланади. Фокуслар орасидаги масофа К овалнинг кенглиги Д га тахминан тенг бўлиши керак. Фокус нуқталари Е ва Г да қозикчалар ўрнатилади. Агар улар бирбирига жуда яқин масофада ўрнатилган бўлса овал шакл бўйича айланага ўхшаб қолади. Агар цралик масофага жуда катта бўлса, у ҳолда овал таранг тортилган бўлиб қолади ва унча чиройли бўлмайди. Шунинг учун зарурий ҳолларда, четлари айланали рабагчаларни қурган афзалдир. Учинчи қозикни овал кенглиги нуқтаси Ж га қўйилади. Барча қозикларга арқон тортилади, учлари бирлаштирилиб боғланади ва учиччи қозик билан зич тортилиб, ерда овал чизилади. Беш томонли юлдуз чизиш (айлана ичида) айлана ва унинг марказини кесувчи ўзаро перпендикуляр чизиклар ўтказилади. Перпендикулярнинг бир учи кейинги юлдуз нурининг юқори нуқтаси С бўлиши керак. Айлана маркази О дан ва диаметрининг ўнг тарафи билан кесишган нуқтаси А дан, радиус ярмидан катта радиусда бир-бири билан кесишгунча ёйлар чизилади. Ёйлар кесишган нуқталар бўйича, радиусни тенг ярмига бўлувчи тўғри чизик ўтказилади. Тўғри чизик ва радиус чизиғи кесишган В нуқтадан, юлдузнинг юқори нуқтаси С дан диаметр чизиғигача ёй ҳам чизилади. Юлдузнинг юқори нуқтаси С дан олдинги ёйнинг диаметри билан кесишган нуқтаси Д гача бўлган кесим берилган айланадаги беш бурчак томонига тенгдир.

Клумбалар расмларини натурага концентрик айланалар, ёйлар, доиралар ва ҳоказолар ўтказиб амалга ошириш мумкин. Натурага ўтказиб бўлгандан кейин, ер ишлари бажарилади (йўлчалар, газонлар, экиш ўралари ва ҳоказоларни ўрнатиш). Ер ишларининг асосийларини кузда бажариш тавсия этилади, чунки баҳорда барча эътибор ўсимликларни экишга қарагилади.

Йўлчалар ва майдончаларни ўрнатиш йўлчаларни қуриш ишнинг масъулиятли босқичидир. Олдин асосий йўллар, кейинчалик иккинчи даражали йўллар қурилади. Йўл ва йўлчаларнинг кенглиги жойнинг ўлчами ва гулзорга келиб-кетувчиларнинг сонига боғлиқ бўлиб, 0,5 м. (йўловчилар учун)дан 3-4 м. гача ўзгариб туради, айрим ҳолларда 6-10 м. ҳам бўлиш мумкин. Скверлар, гузарлар ва бошқа жойларда йўлчалар кенглиги 2 м. дан кам бўлмаслиги лозим. Йўлчалар каттиқ, ёмғирдан сўнг тез қурийдиган, ёввойи ўтларсиз бўлиши керак. Уларнинг қуйидаги турлари бўлиши мумкин: асфальтли, шағалли, ерли, плиткали. йўлчаларнинг четига пастак бутасимон чегара ўсимликлари экиш самарали кўринади. Йўлчаларни гулли тўсиқлар ёки рабаткалар билан ҳошиялаш ҳам жуда яхши натижа беради. Ҳар йили баҳорда йўлчаларга каток билан ишлов берилади. ёзги парвариш қуйидагилардан иборат: газонлар четларини кесиб тўғрилаш, ёввойи ўтларни гербецидлар ёки яганалаш билан йўқотиш, ёрилган жойларга синган ғишт бўлақлари ёки қум солиш ва ахлатдан тозалаш.

Гулзор парвариши. Агар ўсимликлар ўз йўналишига жавоб берса ва тўғри экилиб, ишлатилган бўлса бундай гулзорлар самарали бўлиб, кишида

яхши кайфият уйғотади. Бундан ташқари, гулзорлар ҳар доим тоза, чиройли, яъни яхши парваришланган бўлиши керак. Гулзорлар парваришида асосан унинг сифати муҳим аҳамият касб этади. Ўсимликлар парвариши бўйича сарфларни камайтириш учун уларнинг ўсиш ва ривожланиш хусусиятларини ҳисобга олиш керак ва шунга мос равишда қуйидаги қоидаларга таяниш лозим:

1. Ўсимликларни оптимал масофаларда экиш.
2. Ўсимликларни тезроқ ўсиб, бир-бири билан бирлашиб кетиши ва ер юзини яшиллик билан қоплашини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш.
3. Гуллаш хусусияти ва кетма-кетлигини ҳисобга олиш. .
4. Ўсимликларни паст ҳароратга чидамлилигига кўра, уларни очик ерга баҳорги совуқлар эҳтимоли кетгандан сўнг экиш.

Гулзор парваришида қуйидаги усуллардан фойдаланилади:

а) экилиши билан суғорилади. Заруриятга кўра суғориш такрорланади;

б) экилгандан сўнг биринчи ҳафталарда тутмаган кўчатлар ўрнига, ўша навдаги янги ўсимлик кўчати экилади. Бунинг учун 10-25 фоиз миқдорда ўсимликлар захирада етиштирилади.

в) ўсимликлар бирлашиб кетгунча, тупроқни узлуксиз юмшатиш ва ўсимликни ягана қилиш. Бирлашиб кетгач ва кучли ёмғирдан сўнг уларни бажаришга ҳожат йўқ; чунки, бу вақтда ёввойи ўтлар маданий ўтлар томонидан эзилади ва тахминан гулзор кўринишини бузмайди;

г) ўсимликлар тутиши ва ўса бошлашида органик ва минерал ўғитлар билаи озиқлантирилади. Бунда микроўғитлар камроқ фойдаланилади;

д) алоҳида ўсимликларнинг гуллаб бўлиши билан сўлиган гулбарг ва гуллар кесиб ташланади. Гулзор кўринишини бузувчи, сўлиган ва тўкилмаган гул ва гулбарглардан ҳам тозаланиб туриши керак. Гуллаш даври айтарли узоқ бўлган ўсимликларда бу иш тахминан ҳафтада бир марта бажарилади. Кесиб турилса, ўсимлик манзараси узоқроқ сақланади.

Сентябр ойи охири октябр ойи бошларида биринчи кузги совуқлар тушади, улар иссиқсевар ўсимликлар бегония, ирезине, альтернантера ва бошқаларга зарар етказиши мумкин, совуқдан кейин иссиқ ҳаво даври келса ҳам, бу ўсимликларнинг айримлари нобуд бўлиши эҳтимоли бор. Шунинг учун сентябр ойи охирида эҳтиёт чораси учун ўсимликларнинг бир қисмини (10-15%) зарарланмаган она тупларни иссиқхоналарга киритилади. Улар тувакка экилади ёки зич қилиб яшикка жойлаштиради. Сув ўсимликлари ҳам ҳавзалардан олиб қўйилади. Ўсимликлар гулзорнинг ташқи кўринишини бузмасдан танлаб олинади.

Енгил совуқларда она туп юзаси доқа, шохли пайраха ёки плёнка билан ёпилади, чунки кучсиз совуқлардан сўнг, иссиқ ҳаво келиши ва гулзорлар ўзининг манзарасини яна бир неча ҳафта сақлаши мумкин. Ҳозирги вақтда ТСХАнинг Сабзавотчилик тажриба станциясида сунъий йўл билан ҳосил қилинувчи кўпикни яратиш устида иш оlib бориляпти. Совуқлар эҳтимоли туғилиши билан, ўсимликлар кўпик билан қопланади ва 8-10 соатдан кейин кўпик қотиб, ингичка қатламли плёнка из қолдирмай учиб кетади. Октябр ойи бошларида ҳаво совуши билан, она туп сифатида қўлланилмайдиган кўп

йиллик, бир йиллик ва гиламли ўтларнинг ер усти қисми қирқилади ёки суғуриб, компост қилинади. Ўсимликлардан тозаланган майдонлар ўғитланади ва кавланади. Қишга чидамсизроқ кўп йиллик ўсимликларни (атиргул, гиацинт наргиснинг айрим навлари, регали лилияси ва бошқалар) қарағай шохлари ва бошқа материаллар билан ёпилади.